

Depresija u Leskovarovih junaka

Majić-Mazul, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:142:528048>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-20**

FILOZOFSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Repository / Repozitorij:

[FFOS-repository - Repository of the Faculty of Humanities and Social Sciences Osijek](#)

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Iva Majić-Mazul

Depresija u Leskovarovih junaka

Završni rad

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2021.

Sveučilište J.J. Strossmayera u Osijeku

Filozofski fakultet

Preddiplomski studij hrvatskog jezika i književnosti i engleskog jezika i
književnosti

Iva Majić-Mazul

Depresija u Leskovarovih junaka

Završni rad

Humanističke znanosti, Filologija, Kroatistika

Mentor: izv. prof. dr. sc. Ivan Trojan

Osijek, 2021.

Izjava

Izjavljujem s punom materijalnom i moralnom odgovornošću da sam ovaj rad samostalno napravila te da u njemu nema kopiranih ili prepisanih dijelova teksta tuđih radova, a da nisu označeni kao citati s napisanim izvorom odakle su preneseni. Svojim vlastoručnim potpisom potvrđujem da sam suglasna da Filozofski fakultet Osijek trajno pohrani i javno objavi ovaj moj rad u internetskoj bazi završnih i diplomskih radova knjižnice Filozofskog fakulteta Osijek, knjižnice Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku i Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu.

U Osijeku, 16. rujna 2021.

Iva Majić-Nawel, 0122230116

Sadržaj

Sažetak i ključne riječi

1. Uvod	1
2. Hrvatska moderna	2
3. Janko Leskovar.....	3
4. Književno stvaralaštvo Janka Leskovara.....	4
5. Simptomi depresivnosti.....	6
6. Depresija u Leskovarovih junaka	7
6.1 Đuro Martić	7
6.2 Fran Ljubić	8
6.3 Ivan Ivanović	9
6.4 Pavao Petrović	10
6.5 Marcel Bušinski	11
6.6 Vlastelin Imrović	12
6.7 Marko Barčić	13
6.8 „Bez doma“	13
6.9 Miroslav Tihanović	14
7. Zaključak.....	15
8. Literatura	16

Sažetak

Godine 1891. Janko Leskovar objavljuje u „Vijencu“ novelu „Misao na vječnost“ koja se ujedno smatra i početkom razdoblja hrvatske moderne. Za razliku od realističke književnosti u stvaralaštvu Janka Leskovara vidljivo je tematsko odstupanje i primjena novih književnih postupaka u kompoziciji i izgradnji fabule. Književnost se sve više počinje baviti individualnim duševnim zbivanjima protagonista, a pojačava se i zanimanje za dekadenciju te za tjelesnu i duhovnu klonulost. U ovom radu analizirat će se junaci proznih djela Janka Leskovara, odnosno rad će se usredotočiti na analizu njihova duševnog stanja. Uz pomoć literature objasniti će se pojam depresivnosti te će se simptomi tog psihičkog poremećaja istražiti u glavnim Leskovarovim junacima. Djela su na koja se oslanja analiza Leskovarovih protagonista: „Misao na vječnost“, „Katastrofa“, „Poslije nesreće“, „Propali dvori“, „Sjene ljubavi“, „Jesenski cvietci“, „Patnik“, „Bez doma“ te „Priča o ljubavi“. Detaljnom analizom dolazi se do zaključka kako su glavni likovi većine Leskovarovih djela senzibilni muškarci koji su mučeni proturječjem modernog čovjeka: neurozom, unutrašnjom duševnom borbom, kajanjem zbog propuštenih prilika te nedostatkom vjere u budućnost (Filipović, 2011: 172). Misao na vječnost, neprestano razmišljanje o prošlosti, pasivnost, pesimističan pogled na budućnost, osjećaj bezvrijednosti, krivnje, nemoći, gubitak interesa i zadovoljstva, samo su neki od jasnih znakova depresivnog raspoloženja s kojima se bore Leskovarovi protagonisti. Upravo pasivnost pod utjecajem depresije koči glavne junake u životnim borbama te ih odvlači od pozitivnih misli i onemogućuje bilo kakvu promjenu.

Ključne riječi: Janko Leskovar, junaci, depresija, prošlost, pasivnost

1. Uvod

Cilj ovog završnog rada istraživanje je depresije u junacima proznih djela Janka Leskovara. Na samom početku riječ će biti o razdoblju u kojem je književnik djelovao, a zatim i o samom književniku te o njegovom književnom stvaralaštvu. U razdoblju hrvatske moderne Leskovar je obilježio svoje stvaralaštvo značajnim dijelom književnog opusa. Svojim djelima Leskovar otvara razdoblje hrvatske moderne, a najveći utjecaj na njega ostavili su autori kao što su Turgenjev, Tolstoj, Dostojevski, Bourget i Maupassant. Naime, rodoljubno i socijalno motivirani glavni likovi postaju individualizirani, psihološko motivirani pojedinci, a analiza njihovih duševnih stanja postaje temeljna tema u djelima kako većine hrvatskih pisaca, tako i Janka Leskovara. Prije analize Leskovarovih protagonista i njihovih duševnih stanja, uz pomoć stručne literature navest će se klinička obilježja i dijagnoza depresije, kao i simptomi depresivnosti, s ciljem boljeg razumijevanja ovog psihičkog poremećaja. Glavni dio ovog završnog rada usmjerit će se na glavne junake odabranih Leskovarovih proznih djela te na analizi njihova depresivnog raspoloženja koje je dovelo do njihove tragične sudbine. Djela su na koja se oslanja analiza Leskovarovih protagonista: „Misao na vječnost“, „Katastrofa“, „Poslije nesreće“, „Propali dvori“, „Sjene ljubavi“, „Jesenski cvietci“, „Patnik“, „Bez doma“ te „Priča o ljubavi“. Leskovar je za protagoniste svojih djela odabrao moderne mlade ljude s problematičnom egzistencijom, a prošlost koja za sobom nosi bol i patnju neizostavni je dio koji vodi glavne junake k depresivnom raspoloženju. Nakon detaljnog istraživanja depresivnosti kod svakog pojedinog lika te utvrđivanja razloga zbog kojeg se ona pojavljuje donijet će se zaključak te će se navesti korištena literatura.

2. Hrvatska moderna

Riječ *moderna* danas označuje dva odsječka kulturne povijesti, a odnosi se na književne tendencije koje su se počele očitovati devedesetih godina 19. stoljeća, a koje su zamrle krajem Prvog svjetskog rata (Žmegač, 2001: 7). U hrvatskoj književnosti taj prijelaz stoljeća poznat je pod nazivom borbe između starih (tradicionalista) i mladih (modernista). Taj period obilježili su i mladi hrvatski sveučilištarci koji su, u znak prosvjeda protiv vladavine Khuena Hedervaryja te protiv mađarizacije, spalili mađarsku zastavu na Jelačićevu trgu u Zagrebu. Kako navodi Šicel (2005: 6), na samom pragu devedesetih godina u hrvatskoj se književnosti počinju uočavati korjenite promjene. Do promjena ponajprije dolazi zbog utjecaja Turgenjeva na neke hrvatske pisce, a posebno na Gjalskoga, Kozarca te Leskovara. Naime, još uvijek prevladava razdoblje realističkog pisma sa široko zasnovanim fabulama iz suvremenog društvenog života i temama u kojima je glavni junak vidljivo aktivan, noseći poruku o potrebi obrane nacionalnog identiteta ili traženja socijalne pravde. No, krajem 80-ih i početkom 90-ih rodoljubnu i socijalnu motivaciju postupaka glavnih junaka zamjenjuje individualizacija likova, psihološko motiviranje njihovih postupaka te analiza duševnih stanja (Šicel, 2003: 159). Upravo procesi dezintegracije realističke stilske formacije i prisutnost modernističkih stilskih obilježja označuju početak razdoblja moderne, a za godinu početka postavlja se 1891. godina (Šicel, 2005: 7).

Kao što je već spomenuto, jedan od središnjih fenomena razdoblja moderne svakako je psihološka znatizelja. Književnost nastoji intenzivnije nego prije proniknuti u individualna duševna zbivanja, u predjela mašte, intuicije, osjećajnosti i osjetilnosti (Žmegač, 2001: 31). Žmegač (2001: 32) navodi kako su naši autori bili skloni ekstremnim tematskim isticanjima na području koje je zanimljivo psihološkom, psihijatrijskom i poetskom pristupu sastavnicama zbilje. Prema tomu, hrvatska se moderna istaknula u zanimanju za dekadenciju, za fenomene tjelesne i duhovne klonulosti, ali i estetske profinjenosti u znaku rasapa. Dok su realisti promatrali razvoj karaktera u određenim društvenim okvirima, modernisti stavljaju naglasak na čovjekovu dušu. Oslobođajući književnost od didaktičke ili pedagoške uloge, dajući joj pravo na potpunu samostalnost i slobodu, pisci i kritičari ovog razdoblja smatraju kako osnovnim predmetom umjetničkog stvaralaštva treba biti integralni čovjek – kao biće sa svojim najintimnijim senzibilitetima i unutarnjim perturbacijama, odnosno s cjelokupnim svojim kompleksnim emocionalnim životom (Šicel, 1975: 15-16).

3. Janko Leskovar

„Rijetki su pisci koji uspiju proživjeti gotovo devedeset ljeta, a da im je literarni vijek sveden na samo nešto više od desetak godina“ (Šicel, 2005: 82). U hrvatskoj književnosti to je slučaj Janka Leskovara. Rođen 12. prosinca 1861. godine u Valentinovu, Leskovar je bio pripovjedač, učitelj te školski nadzornik u Valpovu, Krapini, Karlovcu i Zagrebu. Prema Milanji (1987: 13), od 1881. do 1883. godine Leskovar službuje kao učitelj u Slavoniji, gdje se i oženio Terezijom za koju je i sam govorio kako je „idealna supruga i vjerna drugarica“, a u travnju 1883. godine dolazi u Prišlin (kotar Pregrada), gdje upoznaje profesora Luku Marjanovića s kojim provodi vrijeme razgovarajući o Nietzscheu, o važnosti sibirске željeznice, o porezu na vino i sl. U Krapinskim Toplicama Leskovar službuje kao učitelj od 1891. do 1897. godine, a čiji će ambijent ostaviti veliki utjecaj na njegovo književno djelovanje. Leskovarova borbenost te beskompromisnost zbog razočaranja u građanske političare te političke nazore, posljedica su njegova premještanja u Krapinu 1897. godine, a odatle je, zbog novih sukoba, 1899. godine premješten u Karlovac. Godine 1906. Leskovar dolazi u Zagreb gdje biva privremeno umirovljen. Svoj života nastavlja u Valentinovu, gdje i umire 4. veljače 1949. godine (Milanja, 1987: 14-15).

Unatoč njegovom skromnom književnom djelovanju, Leskovar je dobio čak dvije analitičke studije, jednu od Milutina Cihlara Nehajeva, a drugu od Milana Marjanovića. Od svih kritičara, o Leskovaru je najnegativnije pisao Dragutin Prohaska. Naime, Prohaska je tražio angažiranu književnost, a za glavnog junaka Leskovarove novele „Misao na vječnost“ smatra kako on nije naš tipičan slučaj, nego je plod čitanja Büchnerova djela „Sila i tvar“ (1968).

Nadalje, 1899. godine Leskovar piše autobiografsku crticu u obliku pisma Milivoju Šrepelu, jednom od tadašnjih značajnijih kritičara. U autobiografiji Leskovar spominje svoje literarne uzore, među kojima su Turgenjev, Jurković te Gjalski. Osim uzora, Leskovar piše i o susretu s pjevačicom Milkom Terninom, prema kojoj je gajio duboke osjećaje (Šicel, 2005: 82-84). Njegov platonski odnos prema poznatoj opernoj divi krije ishodište Leskovarova oblikovanja sindroma prošlosti, sindroma prve, rane ljubavi pa prema tome i etički odnos, moralna odgovornost njegovih antijunaka, ponajprije prema samima sebi, a potom i prema drugima (Milanja, 1997: 10).

Leskovarov se život nije razlikovao od života ostalih hrvatskih učitelja, a njegova djela pokazuju da je svaka stranica u njima plod unutrašnjeg, intenzivnog života te pretjeranog razmišljanja (Šicel, 1975: 224).

4. Književno stvaralaštvo Janka Leskovara

1890.-ih godina u hrvatskoj je književnosti još uvijek prisutna tematika nacionalne i društvene problematike tadašnje realističke paradigme. Međutim, u tim se godinama javljaju i psihološke proze kasnog realizma. Tako je književno-povijesna misao korigirala početak hrvatske moderne, pomičući datum iz društvene i kulturne dinamike (1895.) na primarnu beletrističku praksu (1891./1892.) (Milanja, 1997: 9). Kao jednog od začetnika hrvatske moderne, Milanja (1997: 9) navodi Leskovara, čije prve novele uključuju strukturne elemente koje će različiti stilovi hrvatske moderne kasnije potpuno prisvojiti.

Leskovar svoje književno stvaralaštvo započinje svojom prvom novelom pod nazivom „Misao na vječnost“, koju objavljuje u „Vijencu“ 1891. godine. Naime, cijelo njegovo književno stvaranje može se podijeliti na dvije faze. Od 1891. do 1897. objavljuje novele „Katastrofa“ (1882.), „Poslije nesreće“ (1894.), „Jesenski cvietci“ (1897.) te romane „Propali dvori“ (1896.), „Sjene ljubavi“ (1898.) i putopisnu crticu „U Bišću“ (1893.). Drugoj fazi pripadaju novele objavljene od 1900. do 1905. godine: „Priča o ljubavi“ (1900.), „Patnik“ (1900.), „Bez doma“ (1901.), „Izgubljeni sin“ (1903.), „Kita cvijeća“ (1893.) te „Kraljica zemlje“ (1905.) (Milanja, 1997: 10-11).

Osim spomenutih Leskovarovih uzora koji su ostavili veliki utjecaj na njegovo stvaralaštvo, Milanja (1987: 15) ističe i Leskovarovu ljubav prema kazalištu koje je djelovalo na njegov razvoj osjećaja za ljepotu i sklad, što se pak reflektiralo na planu kompozicije, odnosno njenom skladu, izgrađenosti, izglađenosti i čistoći. Nadalje, Leskovar

„...pionirski uvodi u hrvatsku literaturu novu opservaciju književnog junaka (...), najvrjednija Leskovarova proza nudi nam, bez obzira što su u pozadini opet društveni uzroci, akribičnu analizu unutarnjih psihičko-emocionalnih sukoba u likovima – nosiocima fabule – ocrtavajući ih posve modernom motivacijom tzv. unutaršnjeg postupka: pokušaj prodora u najsuptilniju i najdublju čovjekovu unutrašnjost u – u biti – iracionalnog doživljaja života – putem svojevrstne parapsihološke analitičke metode“ (Šicel, 2005: 85).

Leskovar se ističe i tendencijom da sadržaje svojih pripovijedaka traži u samim protagonistima, otvarajući time neograničene prostore i mogućnosti za eksperimentiranje novim motivima i suptilnijim, bogatijim izrazom (Šicel, 2005: 88). U središtu većine Leskovarovih djela osjećajan je muškarac, kontemplativan, uznemirena duha i neodlučna djelovanja, muškarac koji utjelovljuje rezignaciju, dekadenciju, neurozu, unutrašnju duševnu borbu te psihičku izmučenost izazvanu stalnim razmišljanjem o propuštenim prilikama u prošlosti.¹ Većina Leskovarovih proza nema pretpripovijesti, nema epskih opisa vanjskog lika, osim onog što je potrebno za njihovu psihološku karakterizaciju, nema ni detaljnih opisa interijera i eksterijera, radnja je svedena na bitno, odnosno na isključivu analizu karaktera glavnog lika (Šicel, 2003: 162).

Za razliku od ostalih umjetnika koji su bili i ostali hvaljeni samo u vremenu u kojem su djelovali, Leskovarova su djela, što je vrijeme više prolazilo, sve više dobivala na značaju i težini.

¹ Navedeni podatak preuzet je s internetske stranice *Hrvatska riječ*. Zadnja posjeta: 3.8.2021. Dostupno na: <http://www.hrvatskarijec.rs/vijest/A19965/Janko-Leskovar-%E2%80%93-zacetnik-hrvatske-moderne/>

5. Simptomi depresivnosti

Jedan od najranije opisanih poremećaja raspoloženja u medicini zasigurno je depresivni poremećaj. Riječ depresija dolazi od latinske riječi *deprimere*, što znači potisnuti, pritisnuti, udubiti ili pogurati prema dolje (Karlović, 2017: 161). Karlović (2017:162) ističe kako su tipični simptomi depresije depresivno raspoloženje, gubitak interesa i zadovoljstva u svakodnevnim aktivnostima, osjećaj smanjenja energije, psihomotorno usporenje, suicidalne misli, promjene apetita, smetnje spavanja, osjećaj krivnje i bezvrijednosti, samopredbacivanje, sumorni i pesimistični pogledi na budućnost. Neki od bolesnika imaju pretjeranu potrebu za spavanjem, dok drugi ne mogu zaspati, neki imaju pretjeranu potrebu za hranom, dok drugi gube apetit. Nadalje, Karlović (2017: 162) navodi kako depresivni ljudi „...sve gledaju crno, i prošlost, pa se optužuju da su oni krivi za životne poteze, i budućnost, koja za njih ne postoji. Zbog toga su izraženi osjećaji krivnje, kao i suicidalne misli...“. Poznato je i kako u jednog dijela bolesnika dolazi i do sumanutosti i halucinacija, zbog čega „...dominiraju ideje krivnje, sagrješenja, siromaštva, bezvrijednosti, teške tjelesne bolesti i prijetećih katastrofa s preuzimanjem odgovornosti za njih“ (Karlović, 2017: 162). Tako bolesnici često krive sebe za ekonomsku krizu, ratove, poplave, potrese, za nevolje u svojoj obitelji, imaju sumanutosti u kojima osjećaju da je sve propalo, da će sve biti uništeno, da više nema boljitka ni za njih ni za njihovu obitelj (Karlović, 2017: 162).

Lebedina Manzoni i Lotar (2011: 29) ističu kako se kod osoba s niskim samopoštovanjem često javljaju osjećaji tuge, depresije i letargije, smatrajući kako nisko samopoštovanje nije uzrok depresivnosti, već između njih postoji određena povezanost. Nadalje, poznata je i Higginsova teorija neusklađenog pojma o sebi. Prema Higginsu, pojam o sebi sastoji se od tri dijela: *stvarno ja* (kako osoba vidi samu sebe), *idealno ja* (ideali i težnje osobe) i *traženo ja* (kako osoba percipira očekivanja koja drugi imaju od nje) (Lebedina Manzoni i Lotar, 2011: 29). Naime, nesklad između stvarnog ja i idealnog ja dovodi do depresije, nezadovoljstva, obeshrabrenja, samosažaljenja i tuge, dok nesklad između stvarnog ja i traženog ja dovodi do pojačanog uzbuđenja koje se očituje kao krivnja, anksioznost, briga, strah i napetost (Lebedina Manzoni i Lotar, 2011: 29). Također, osobe s neskladom između stvarnog ja i idealnog ja okrivljuju sebe za sve neuspjehe te su izrazito ljute na sebe, što je karakteristično za depresivne ljude.

Karlović (2017: 162) navodi kako se depresija može javiti u svakoj životnoj dobi, a primijećeno je da se češće javlja u ljudi s malo bliskih međuljudskih odnosa ili u rastavljenih i razvedenih.

6. Depresija u Leskovarovih junaka

Središnji dio ovog završnog rada istraživat će simptome depresije te razlog depresivnosti kod junaka Leskovarovih prozних djela. Djela su na koja će se ovaj rad osloniti: „Misao na vječnost“, „Katastrofa“, „Poslije nesreće“, „Propali dvori“, „Sjene ljubavi“, „Jesenski cvietci“, „Patnik“, „Bez doma“ te „Priča o ljubavi“. Junaci koji nose radnju navedenih prozних djela su: Đuro Martić, Fran Ljubić, Ivan Ivanović, Pavao Petrović, Marcel Bušinski, vlastelin Imrović, Marko Barčić, siromašni starac te Miroslav Tihanović.

6.1 Đuro Martić

Đuro Martić glavni je junak Leskovarove psihološke novele „Misao na vječnost“. Đuro se Martić u književnosti pojavljuje kao jedna „...posve nova, složena ličnost: moderni, senzibilni, hipertrofirani intelektualac, karakterni slabić, tipični neodlučni, zbunjeni i nedefinirani hrvatski provincijalac“ (Šicel, 2005: 86). Većinu vremena Martić „bijaše nestrpljiv, razdražljiv; njemu nešto nije dalo da odahne, nešto ga uvijek tjeralo, da razmišlja – razmišlja bez oduška, dok ga najzad ne bi zaboljela glava“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 29). Psihička rastrojenost te sumorno raspoloženje, kojima je glavni uzrok neprestano razmišljanje o vječnosti, ali i prošlosti, glavni su pokazatelji Martićeve depresivnosti. U svojoj zbunjenosti i izgubljenosti Martić se posve predao noćnom životu i snovima, ne razlikujući više san od stvarnog života: „Njegove sanje bijahu tako žive, vjerne, da se često smučivao, što li je zapravo san, što li život“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 30). Upravo gubitak interesa i zadovoljstva u svakodnevnim aktivnostima (Karlović, 2017: 162) tjeraju Martića u neki drugi svijet, svijet u kojem ga muče i progone vlastiti snovi i prisjećanja na prošlost te svijet u kojem ne može normalno funkcionirati. Sukladno njegovu unutarnjem raspoloženju, opisan je i njegov fizički izgled: „Sada su mu jako izbile modre žile (...) A i njegove usne nekud povenuše i uši se utanjije, pobljednije...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 29).

Nadalje, Karlović (2017: 162) navodi kako depresivni ljudi imaju pretjeranu sklonost samopredbacivanja te osjećaja krivnje. Isto tako Martić sebe okrivljuje te u sebi nosi težak teret krivnje zbog smrti djevojke koja je zbog njegove neuzvraćene ljubavi počinila samoubojstvo. Higginsova teorija neusklađenog pojma o sebi (Lebedina Manzoni i Lotar, 2011: 29) također se može primijeniti na Đuru Martića. Kako je bio pozvan na objed kod susjednog vlastelina,

Đuro se zaprepasti svog zapuštenog izgleda: „Svi bijahu dobro ugojeni, samo on suh, žut. Dosad nije na to ni mislio, no tu mu je po prvi put izbila jače na površinu njegova vlastita osoba“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 3). Nesklad između *stvarnog* i *idealnog ja* u Martićevu slučaju dovodi do pojačane depresivnosti, nezadovoljstva samim sobom, samosažaljenja, ali i tuge.

Milanja (1997: 11) ističe kako ovu novelu odlikuje struktura iscrpljenosti – sumornost, pesimizam, beznade, misticizam, svedenborgovština, jalovo filozofiranje, metempsihoza, spiritualizam, snovi i prekognicijski snovi kao odlučujući momenti. Zbog osjećaja krivnje, progonjen prošlošću, opterećen bezvoljnošću i totalnom neodlučnošću (Šicel, 2003: 162), ali i zbog saznanja da se sve loše što mu se dogodilo ne može popraviti ni izbrisati, Martić ne uspijeva realizirati sklad i ljepotu u svom životu te završava tragičnim ishodom – ludilom.

6.2 Fran Ljubić

Učitelj, suprug i otac četvero djece, Fran Ljubić, glavni je lik Leskovarove novele „Katastrofa“. Ova novela, prema Milanji (1997: 11), atmosferom je još sumornija od novele „Misao na vječnost“ jer su bijeda i siromaštvo socijalno i klasno uvjetovani. „Katastrofa“ se odlikuje najosnovnijom, reduciranom fabulom, a obuhvaća posljednji dan učitelja Frane Ljubića.

Prvi znaci depresije u liku Frana Ljubića prepoznaju se u opisima njegova raspoloženja i njegove tjelesne patnje: „nešto ga duši u grudima, dah mu je kratak; osjeća kako mu glava gori, kako mu je u moždanima mračno, a napeto, da sve boli“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 37). Naime, Ljubić je svu svoju volju i trud ulagao u školu i crkvu, da bi na kraju shvatio kako mu se uloženo neće vratiti. Ljubić postaje svjestan kako se njegov trud ne cijeni dovoljno te osjeća kako polako propada. Postavši umoran, pasivan te nezainteresiran u svakodnevne aktivnosti Ljubić se, kao i Đuro Martić, predaje razmišljanju o prošlosti, koje mu pak zadaje samo još veće patnje, neutješnost te bol. Karlović (2017: 164) navodi kako su depresivni ljudi skloni socijalnom povlačenju, što je primjetno i kod Ljubića: „...ta već tri dana nije izlazio; To sve leži pred njegovim očima, dopire mu do ušiju, ali ga se ne doima ništa...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 40).

Glavni uzrok Ljubićeve depresivnosti zasigurno je socijalni status njegove obitelji, odnosno neimaština, koja je objašnjena iz dječje izgladnelosti. Kada shvati kako nije u mogućnosti

prehranjivati i brinuti se za svoju obitelj, glavni junak postaje rastrojen, predaje se sumornom raspoloženju te pesimizmu. Siromaštvo navodi Ljubića i na razmišljanje o smrti jer ne vidi drugi izlaz iz te bijede: „On se ćutio posve satrvenim; poćinuti, poćinuti bijaše mu jedina misao...Poćinuti dugo, dugo na sve vieke poćivati“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 40). Ljubić svu krivnju prebacuje na sebe te se smatra odgovornim za sve životne poteze zbog kojih se život njegove obitelj sveo na puko preživljavanje. Uz sve kroz što prolazi, Ljubić sumnja i u ljubav svoje supruge, ali shvaća: „Zabavljeni borbom, brigom, nijesu ni opazili, kako ih je siromaštvo ubilo: oborilo ljubav, otrovalo život“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 47). Leskovarova seoskog samotara ubijaju brige sadašnjosti, ubija ga bijeda i oskudica od koje stradava ćitava njegova obitelj, da bi na kraju poginuo, bacajući iz sebe ono malo krvi što ga je još držala na životu (Šicel, 1975: 225).

6.3 Ivan Ivanović

Glavni junak novele „Poslije nesreće“, Ivan Ivanović, „već je moderan ćovjek, pesimista, slab, bez odlučne volje i duševne vlastite snage, a gotovo i bez srca i bez vjere u ideale i u život, ćovjek koji jedino u knjizi traži spas“ (Ćedomil, prema Barac, 1961: 291). Poćetak Ivanovićeve depresivnosti kreće od onog trenutka kada je uhvatio suprugu s drugim muškarcem. Karlović (2017: 162) navodi kako razdvojenost ćini ljude depresivnima, a Ivanović i supruga već dvije godine ne dijele sobu i krevet, te dok je on „...uzalud htio da probudi u sebi neku samilost prema ženi; što se više primicao kući, to ga jaće spopadala jeza na nju“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 64). Nadalje, Ivanovićeva opsesija filozofskim knjigama vodi ga putevima rezignacije, pesimizma i prazna filozofiranja, ubija i mrvi volju za neposrednim životnim danostima te uništava osjećaj prirodnosti i mogućnost praštanja (Milanja, 1997: 12): „Ivanović se gubio sve dublje u mozganjima; njegova glava bijaše puna praznih filozofskih teorija“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 61).

Sumorno raspoloženje i rastrojenost nije mogla popraviti ni ljubav prema bolesnom djetetu. U posljednjim trenucima djetetova života ogleda se i Ivanovićev pesimistićan pogled na život: „Ah, šta i jest napokon život. Vjećita muka, naprezanje bez razumievanja. Umri, umri, mali, dok još ne znaš za te muke, za to naprezanje“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 71). Tek nakon djetetove smrti, u Ivanoviću se budi kajanje, žao mu je što nije dovoljno mario za svoje dijete, žao mu je što mu nije bio otac. Za razliku od Martića i Ljubića koji za sve okrivljuju sebe,

Ivanović za svu nesreću koja ga je snašla krivi svoju ženu: „Nesretnice, što si počinila! Što učini sa mnom, što učini s nama“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 76).

6.4 Pavao Petrović

Protagonist „Propalih dvora“, Pavao Petrović, introvertiran je i individualiziran pojedinac. Čedomil (prema Barac, 1961: 292) vidi Petrovića i kao mladog čovjeka koji je pun mladenačkog zanosa, koji sniva o nekom zamašnom pozivu, o spasonosnom djelovanju i o znamenitoj ulozi koja ga čeka u njegovu rodnom kraju. Roman se zasniva na socijalnom problemu – razlike u obrazovanju i statusu dviju obitelji, Borković i Petrović, ali i na ljubavi Pavla Petrovića prema Mariji i Ljudmili. Naime, Petrovićevo rastrojstvo započinje njegovim povratkom kući gdje ga sustižu sumnje i dvojbe oko toga koju djevojku voli. Našavši se između prošle i sadašnje ljubavi, u Petroviću se pokreće unutrašnja borba. Pasivnost pod utjecajem depresije u slučaju Pavla Petrovića tjera glavnog junaka na neprestano razmišljanje o prošlosti. „Sanjar pun čežnja i težnja, ali čovjek bez akcije, ne radi nikad ništa, nema odvažnosti ni u čem, niti u gospodarskim pitanjima i poslovima, niti u svojoj ljubavi...“ (Čedomil, prema Barac, 1961: 292). Petrović nema volje promijeniti nešto u svom životu, nema snage pronaći sreću, ostaje nemoćan i pasivan: „Nu umah ga iza toga obuzima neizreciva žalost i čežnja za njom, za srećom svojom. U takovim časovima htio bi da ostavi svoj dom i da negdje daleko savije gnijezdo sreći. (...) Petrović se otriježni, prekori, pa se opet pokorno poda svagdašnjemu životu, što je za nj imao tako malo radosti“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 236). Očigledno je da se Petrović ponaša po napatku vlastitog trenutnog dojma u odnosu prema svijetu, a kada prevladaju analiza i racionalizacija, nastaje destrukcija (Milanja, 1997: 14).

Ostavši sam, Petrović je polako „...otupio za radosti života“ te počeo „...gledati sve u tamnoj slici“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 235-236). Sindrom prošlosti, potisnuti osjećaji, pasivnost, neodlučnost, nedostatak hrabrosti i volje utjecali su na Petrovićevo nemoć u borbi za njegovom ljubavlju i srećom. Upravo i Milanja (1997: 14) navodi kako je „...u samom Pavlu uzrok, a socijalni status nije u ovom romanu presudan“.

6.5 Marcel Bušinski

Sljedeći Leskovarov junak čiju ljubav također uništava prošlost Marcel je Bušinski, glavni lik pripovijesti „Sjene ljubavi“. Naime, „općeni nemir, neko tajno, duboko nezadovoljstvo, što istih podgriza dušu čovjeka današnje kulture, njega se [Marcela] nešto dublje prihvati“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 256). Kada je riječ o ljubavi, Bušinski se često zaljubljavao, ali uvijek bi ga nešto povlačilo natrag te bi mu svaka veza brzo propala. Djevojka Ljerka brzo ga je oduševila i silno mu se sviđela. Međutim, taj osjećaj spokoja nije dugo držao glavnog junaka, njegova prošlost i njegov proživljeni život brzo su se našli između dvoje zaljubljenih. Depresija koja se počela stvarati u unutrašnjosti Bušinskog tjerala ga je na razmišljanje kako za njega sreća nije stvorena, kako je nije dovoljno vrijedan: „Kako da vam ljubav beskrajnu očitujem, kad mi lijega na dušu tamno čuvstvo razbuđeno spoznajom samoće“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 275). Zbog unutarnje borbe koju vodi sam sa sobom, Bušinski uništava ljubav s Ljerkom, vodi se prošlošću te se predaje osjećajima koje je imao prema prošloj ljubavi, grofici Heleni. Bušinski se polako počeo gubiti u svojem unutarnjem biću, „i ljubav i bol i stid i preziranje i omalovažavanje samog sebe – sve se to survalo na njegovu dušu – a nemir ga uz to sve jače obuzimao“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 306). Osim što je bio nezadovoljan samim sobom, u duši mu se stvarala i tjeskoba. Misao na prošlost kao da Bušinskog mami, ometa u svakodnevnim aktivnostima, stvara mu nemir u srcu, čini ga pasivnim i uzrujava ga. Tjeskoba, potištenost te povlačenje u sebe glavni su simptomi depresivnosti koji se pronalaze kod ovog Leskovarovog dekadenta. Kao i većina dekadentata, Bušinski se predaje mračnim mislima, nezadovoljan je samim sobom te svojim postignućima, u putovanju vidi bijeg od svojih problema, izlaz iz svoje nemoći.

Rastrojstvo Bušinskog ogleda se i u njegovoj duhovnoj samoći: „No to tiho obožavanje znao bi gdjekad da prekine vapaj duše osamljene“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 304). Također, Milanja (1997: 16-17) navodi kako je Bušinski čovjek s tragom daleke misli, a živi zapravo fikciju, iluziju, tlapnju. Unatoč svemu, ljubav s Ljerkom mogla je oplemeniti i promijeniti Bušinskog, ali on je slab, ne zna se otresti prošlosti, ne zna se uzdignuti nad putenu strast, boji se samoga sebe i svojih zlih poriva i nagona te na kraju ostavlja sreću koja mu je bila na domaku (Čedomil, prema Barac: 1961: 293).

6.6 Vlastelin Imrović

Novela „Jesenski cvietci“ Janka Leskovara donosi novog junaka, vlastelina Imrovića, „fantastu, bolesnika, čovjeka koji ne zna živjeti...“ (Čedomil, prema Barac, 1961: 291). Naime, nakon smrti žene i dvoje djece, Imrović „...osjeća potrebu, da se gdje god izgubi, zavuče u zabit“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 79). Osim želje da se izgubi, da nestane, Imrović nema volje za sklapanjem novih poznanstava, što su očigledni znakovi depresivnog raspoloženja. Glavni junak čvrsto vjeruje u neki tajanstveni svijet koji je nad našim eksperimentalnim duhom, a zbog toga su ga susjedi prozvali „čudakom“. Uz vjerovanje da postoji neki drugi svijet, Imrović se hvali i svojim neobičnim priviđenjima: „Izprvice u noći, a kasnije i u pol biela dana – bijaše trenutaka, kad u svojim praznim sobama osjetih prisutnost ženskoga bića...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 80). Karlović (2017: 162) navodi kako u nekih depresivnih bolesnika može doći i do razvoja halucinacija koje su sukladne raspoloženju bolesnika. Priviđenja koja se pojavljuju kod Imrovića mogu se povezati s neprestanom mišlju o njegovoj pokojnoj ženi: „on zato umišlja svezu s mrtvima jaču, nego je obično ljudi cijene“ (Čedomil, prema Barac, 1961: 291).

Depresivno raspoloženje, gubitak interesa, osjećaj bezvrijednosti i nemoći samo su neke od patnji s kojima se bori Imrović: „I onako pričinjaše mi se moj život bez svakog cilja, bez poziva, bez interesa...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 85). Kada susretne Olgu Medović, Imrović se zaljubi, ali on „...osjeti taj čas, da je u toj ljubavi sakriveno nešto tugaljivo...;...stale me obuzimati sjetne misli. Bijahu to misli na moju prošlost“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 100). Glavnog junaka zaokupile su misli i uspomene iz prošlosti o mrtvoj ženi i djeci, on je uvjeren da ostaje uvijek vezan uz prvu ženu i uz djecu pa zato i vjeruje da ne može biti sretan u drugoj ljubavi i da se ne može podati drugoj ženi i obitelji, pa bježi od Olge (Čedomil, prema Barac, 1961: 292). Događaji iz prošlosti i stalne misli koje mu se nakupljaju u glavi i koje ga more tjeraju Imrovića na pasivnost, a on samog sebe nastavlja uvjeravati da je njegov život – „...život samotnika u zabitnoj dolinici, u praznim dvorovima, gdje se ništa zamašna ne događa, ništa ne saznava...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 106).

6.7 Marko Barčić

U pripovijesti „Patnik“ Leskovar iznosi psihološki studij Marka Barčića, zapostavljenog i ponižavanog činovnika koji poludi (Šicel, 1975: 226). Barčić je kroz život vjerovao kako mora ostati vjeran sebi i svojim uvjerenjima, a upravo je zbog toga i ostao bez službe. Ostavši bez službe, Barčić se ozbiljno razboli te se predaje sumornom i depresivnom raspoloženju: „On je slutio, da će teško preboljeti, a ta slutnja izaziva u njemu osjećaj blize smrti, i pod tim osjećajem klonuo je – ne od straha pred smrću, nego sa straha pred životom, kojemu ostavlja svoju ženu“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 119). Kao i prethodni Leskovarovi junaci, za bijedan život koji je živio sa svojom obitelji Barčić je krivio samo sebe. Čak je i u smrti svoga djeteta jedino sebe vidio za krivca: „Da je ostao [bilježnikom] – jedno je sigurno, da je ostao, njihovo diete ne bi bilo svršilo onom užasnom smrti...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 119). Barčić počinje osjećati silnu bol u duši, a tama i crne misli nisu izlazile iz njegove glave. Na samom kraju, pun nemoći i bez nade, glavni junak poludi.

6.8 „Bez doma“

Novela „Bez doma“ pripovijeda priču o jednom starcu koji je cijeli život proveo u putovanju: „Doma nije imao nikakva (...), a nije imao ni roda, ni prijatelja...“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 124). Starac sijede kose te iznimno skromne vanjštine potpuno je sam prolazio kroz život, a tako osamljen utjehu je tražio u putovanjima. Još kao mlad maštao je i sanjario o vlastitoj obitelji, o životu na selu, o nježnosti i ljubavi bližnjega, ali kako je vrijeme prolazilo sve je više ostajao razočaran. Kada shvati da mu je život proletio, ni samlost dobrih ljudi ne može ga utješiti: „Bilo mu je, kao da je tek sada pravo progledao, vidio je, da je njegov život protekao, protekao bezkorisno i da je već pri kraju, pa čemu se još zavaravati“ (Leskovar, prema Milanja, 1997: 128). Rastrojen, sumoran i depresivan, starac tugu pokušava izliječiti u najbližoj krčmi.

6.9 Miroslav Tihanović

Kako navodi Milanja (1997: 16), „Priča o ljubavi“ tipična je leskovarovska priča o tihoj ljubavi Miroslava Tihanovića prema ženi svojega susjeda i prijatelja. Naime, vinogradi su mu propali, a gospodarstvo mu je donosilo vrlo mali prihod te je Tihanović pokušao u ženidbi pronaći spas. No, kako je bio silno zaljubljen u ženu svog prijatelja, Tugomilu, vjerovao je kako ga nijedna druga ne bi mogla usrećiti. Tihanović u svojoj samoći i nemoći nije mogao krenuti dalje. Pasivnost je ovladala njegovom dušom, a ožalošćenost za nemogućom ljubavlju sve ga je više ubijala. Ova priča o ljubavi završava tragično, smrću Tugomile u trenutku njezine nevjere, a Milanja (1997: 16) navodi kako je ovom ljubavnom baladom Leskovar ponovno htio naglasiti tragičnost i usudnost ljubavne putanje od idealiteta prema tjelesnosti.

7. Zaključak

U hrvatskoj književnosti, u razdoblju u kojemu još uvijek djeluju realistički pisci, Janko Leskovar uvodi postupak psihološke analize. Naime, glavno obilježje razdoblja hrvatske moderne prelazak je s vanjske stvarnosti prema ljudskoj unutrašnjosti. Upravo je Janko Leskovar autor koji je bio zaokupljen prvenstveno tragičnim sudbinama svojih protagonista koji su najčešće karakterizirani kao neodlučni, povučeni, feminizirani te hipersenzibilni pojedinci. Nakon detaljne analize duševnih stanja odabranih Leskovarovih junaka, uočena je pretjerana depresivnost te su joj pronađeni uzroci. Osjećajući se suvišnima u ovom svijetu, glavni junaci nemaju ni volje ni snage pružiti novu šansu, kako samima sebi, tako i svom životu. Svoje književno stvaralaštvo Leskovar započinje novelom „Misao na vječnost“ čiju radnju nosi Đuro Martić. Neprestano razmišljanje o vječnosti, ali i prošlosti glavni je uzrok Martićeve depresije. Martić se posve predao snovima, a gubitak interesa, sklonost samopredbacivanja i osjećaj krivnje, sumornost te pesimizam doveli su ga do ludila. Sljedećeg Leskovarova junaka, Frana Ljubića, karakterizira pasivnost, nezainteresiranost te pesimizam, a glavni krivac njegovom depresivnom raspoloženju zasigurno je socijalni status njegove obitelji te njegova nemogućnost prehranjivanja djece. Nadalje, depresivno stanje Ivana Ivanovića rezultat je nevjere vlastite supruge. Prevara, bolesno dijete te opsesija filozofskim knjigama odveli su ovog junaka u duševnu propast. Narednim dvama junacima, Pavlu Petroviću i Marcelu Bušinskom, neprestano razmišljanje o prošlosti te pasivnost pod utjecajem depresije onemogućuju realizaciju ljubavi i sreće te se ti junaci povlače u sebe i bore se sa svojim unutrašnjim patnjama. Potom, halucinacije, sumorno raspoloženje, osjećaj bezvrijednosti te nemoć glavni su simptomi depresivnosti kod vlastelina Imrovića, koji je izgubio samog sebe u pretjeranom razmišljanju o prošlosti. Još su neke od psiholoških studija u kojima su opisana duševna stanja protagonista „Patnik“, „Bez doma“ te „Priča o ljubavi“, čiji su junaci također karakterizirani pretjeranom pasivnošću i sumornim raspoloženjem. Može se zaključiti kako sve Leskovarove junake mori misao na prošlost, a ono što ih čini još depresivnijima njihova je pasivnost, bezvoljnost i nemoć da promijene stav prema životu, da se suprotstave svojim strahovima i da krenu živjeti.

8. Literatura

1. Barac, A. 1961. *Hrvatska književna kritika – Razdoblje realizma*. Zagreb: Matica hrvatska
2. Batušić, N., Kravar, Z., Žmegač, V. 2001. *Književni protusvjetovi*. Zagreb: Matica hrvatska
3. Filipović, R. 2011. *Hrvatski jezik za državnu maturu*. Zagreb: Biblioteka Repetitio
4. Milanja, C. 1987. *Janko Leskovar*. Zagreb: Liber
5. Milanja, C. 1997. *Janko Leskovar, Izabrana djela*. Zagreb: Matica hrvatska
6. Šicel, M. 2003. *Pisci i kritičari, Studije i eseji iz hrvatske književnosti*. Zagreb
7. Šicel, M. 2005. *Povijest hrvatske književnosti. Knjiga III. (Moderna)*. Zagreb: Ljevak
8. Šicel, M. 1975. *Hrvatska moderna: kritika i književna povijest, Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj., 71. Zagreb: Zora – Matica hrvatska

Internetski izvori

1. *Eshatološka problematika u djelu Janka Leskovara*. Crkva u svijetu: Vol. 3 No. 5, 1968. Zadnja posjeta: 14.8.2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/92642>
2. *Janko Leskovar – začetnik hrvatske moderne*. Hrvatska riječ. Zadnja posjeta: 3.8.2021. Dostupno na : <http://www.hrvatskarijec.rs/vijest/A19965/Janko-Leskovar-%E2%80%93-zacetnik-hrvatske-moderne/>
3. Karlović, D. 2017. *Depresija: klinička obilježja i dijagnoza*. Zadnja posjeta: 14.8.2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/189041>
4. Lebedina Manzoni, M., Lotar, M. 2011. *Simptomi depresivnosti i samoorijentirane kognicije*. Zadnja posjeta: 14.8.2021. Dostupno na: <https://hrcak.srce.hr/68692>